

III. PERSONALITĂȚI BUCUREȘTENE

Reflecții asupra vieții lui Nicolae Filipescu -

Nicolae Filipescu și idealul național

Stefan Silviu Ciobanu

Perioada cea mai importantă din cariera politică a lui Nicolae Filipescu o reprezintă fără îndoială aceea în care acțiunile sale s-au îndreptat spre realizarea idealului național. Visul său era acela ca cel puțin Transilvania să se alăture Vechiului Regat și să cuprindă astfel între granițele aceluiași stat pe românii care până atunci fuseseră obligați să trăiască sub organizarea administrativă a altor state, fără să beneficieze de drepturile ce li se cuveneau ca cetățeni ai acelor state. Privirea sa va fi cu precădere îndreptată spre Transilvania, legăturile sale cu elita românească de acolo fiind unele foarte

bune. O personalitate importantă a elitei românești transilvănene din această perioadă cu care Nicolae Filipescu avea legături strânse era Octavian Goga, cel pe care Nicolae Filipescu îl va sprijini în demersurile sale atât material cât și spiritual, lucru ce îl va face pe Octavian Goga să afirme despre el la un moment dat că „*a intrupat însușirile rezumative ale unei rase*”.¹³⁶

La data atentatului de la Sarajevo, care a fost de altfel picătura care a umplut paharul, evenimentul care a aruncat în aer ordinea din relațiile internaționale declanșând războiul, Nicolae Filipescu se afla în străinătate. În timpul petrecut în străinătate a vizitat și Germania, mai mult el avusese șansa de a vedea armata germană. Ajuns în țară îi mărturisește lui Constantin Argetoianu la Sinaia: „*mi-e frică de un nou '70: armata asta nu poate fi bătută... Ce ne facem?*” Sub pretext de fost ministru de război al României el se plimbase prin toată Germania de la Baden Baden la Berlin și de la Berlin la Viena ca să vadă cum se făcea mobilizarea și să ia contact cu armata Kaizerului.¹³⁷ Autoritățile germane doreau cu siguranță prin asta să îi facă

¹³⁶ Staicu I. Buciumeni, *Nicolae Filipescu, marele român*, Editura Făt-Frumos, București, 2003, p. 27.

¹³⁷ Constantin Argetoianu, Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri, vol. II, București, Editura Humanitas, 1991, p. 109.

cunoscută forța armatei și să convingă astfel o țară ca România că dacă dorea să se afle printre statele biruitoare la sfârșitul războiului, ce stătea să înceapă, trebuia să se alieze cu Puterile Centrale. Alianță cu care de altfel România avea și un tratat semnat de împuterniciții Austro-Ungariei și României, Gustav Kalnoky respectiv D.A.Srurdza la Viena în ziua de 30 octombrie 1883. Cei doi erau miniștrii de externe ai celor două state la acea dată. Pe de altă parte Otokar Cyermin reprezentatul diplomatic al Austro-Ungariei la București recunoștea că alianța cu România era în permanentă eroziune din cauza românilor din Transilvania, acest lucru reprezenta o mare barieră între Viena și București pentru că după 1883 asupra românilor de peste Carpați nu încetase, ba chiar sporise vorbindu-se mai degrabă de două state vrăjmașe decât de două state aliante.¹³⁸ La Consiliul de Coroană de la Sinaia convocat de regele Carol I pentru data de 21 iulie/3 august Nicolae Filipescu nu va fi prezent el aflându-se încă în străinătate. Va fi înștiințat de fiul său Grigore de existența Consiliului de Coroană printr-o telegramă pe care o va primi la 2 august. Imediat îi va telegrafia lui Alexandru Marghiloman înștiințându-l că nu are cum să ajungă.¹³⁹ Întors în țară Nicolae Filipescu le spune lui Alexandru Marghiloman și I.I.C. Brătianu că nu este de acord cu decizia ce fusese luată la Consiliul de Coroană de la Sinaia. Mai mult decât atât el va merge și la regele Carol I, după ce cu un an în urmă nu dorea să îl mai vadă și căruia îi va spune că la consiliu s-a luat o decizie bună.¹⁴⁰ Ce să înțelegem din acest joc dublu al lui Nicolae Filipescu? Nu era momentul potrivit pentru ca România să intre în război, îl convinsese armata germană că nu are cum să piardă războiul? De ce le-a spus celorlalți oameni politici că s-a luat o decizie greșită? Cu siguranță că aici a fost și o mișcare politică din partea sa. Nicolae Filipescu trebuia să fie împotriva lui Alexandru Marghiloman care era filoautriac și cu care își disputa șefia Partidului Conservator iar I.I.C. Brătianu era șeful partidului rival. Sau poate știa că armata română era departe de a fi pregătită pentru un război așa de important, lucru care de altfel se va și dovedi odată cu intrarea României în război. În privința regelui probabil că Nicolae Filipescu nu dorea să strice și mai tare relația pe care o avea cu acesta și poate de aceea îi declarase că s-a luat o decizie bună.

Ajuns în țară Nicolae Filipescu intră foarte repede în atmosferă iar atunci când la el vin Ion Lahovary, I. Cantacuzino, M. Cantacuzino și Pascal Toncescu spunându-i că țara îl așteaptă să se pună în fruntea mișcării pentru unitate națională acesta acceptă negreșit. Tot acum este sfătuit de prietenul

¹³⁸ Ion Bulei, *Arcul așteptării 1914, 1915, 1916*, București, Editura Eminescu, 1981, pp. 43-44.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 49.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 82.

său, liberalul Em. Costinescu (ministru de finanțe la acea dată) să se împace cu Take Ionescu, lucru pe care îl va și face, elaborând mai târziu un program de reforme pentru România Mare ce cuprindea o reformă electorală prin acordarea votului universal la Cameră, o noua modalitate de alegere a Senatului și o reformă agrară prin exproprierea cu plata în titluri de proprietate garantate de stat. Împreună cu Take Ionescu dar și cu Em. Costinescu, Nicolae Filipescu va hotărâ să trimită o misiune neoficială în Italia care să facă propagandă asupra chestiunii unirii Transilvaniei cu România, cei trimiși urmând a fi George Diamandi, director al Teatrului Național și președinte al Societății scriitorilor, precum și Constantin I. Istrati, președinte al Academiei Române și președinte al Uniunii Latine. Sentimentul care urma a fi transmis acolo trebuia să însușească dorința celor trei partide reprezentate de Nicolae Filipescu, Take Ionescu și Em. Costinescu.¹⁴¹ Constantin Argetoianu afirma că apropierea sa de Take Ionescu avea darul de a lovi foarte puternic în Alexandru Marghiloman iar cei din jurul lui știau asta și îl vor încuraja să facă acest lucru.¹⁴²

La 31/13 august 1914 se anunță că Nicolae Filipescu va sosi de la Sinaia în București unde va avea loc o mare manifestație. Odată ajuns pe peronul Gării de Nord acesta este ovaționat de o mulțime impresionantă de oameni și chiar purtat pe brațe. Mulțimea era compusă în special din studenți care aveau asupra lor cocarde, bentițe tricolore și steaguri mici, cântând cu frenezie cântece precum “Deșteaptă-te române”, “La arme!”, strigau “Trăiască Romania Mare!” dar și “Trăiască Franța!”. Nicolae Filipescu va rosti un discurs scurt în fața statuii lui Mihai Viteazul în care vorbește de sosirea momentului cel mare “*să-l rugăm pe Dumnezeu ca visul să ni se împlinească și să putem spune : Trăiască Carol I regele tuturor românilor.*”¹⁴³ Nicolae Filipescu devenise astfel protagonistul zilei cel care se va afla până la intrarea României în război în fruntea opiniei publice, el va fi agitatorul numărul unu, cel mai vehement dintre filoantantiști.

La sfârșitul lunii septembrie Nicolae Filipescu și ziarul său “Epoca” încetează să mai atace guvernul și pe șeful său Ionel Brătianu, după ce comunicatul oficial al guvernului anunța că nu se punea problema unei schimbări a politicii externe, mai mult el dispusese o desconcentrare a trupelor mobilizate rezervându-le pentru a fi folosite la nevoie.¹⁴⁴ Iată așadar Nicolae Filipescu își temperează puțin acțiunile descurajat fiind de inițiativele guvernului care îndemneau pe toată lumea la calm și cumpătare.

¹⁴¹ *Ibidem*, pp. 43-44.

¹⁴² Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol. II, p. 128.

¹⁴³ Ion Bulei, *Arcul așteptării...*, p. 87.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 115.

La 28 septembrie 1914 ziarul conservator-liberal "Acțiunea" titra: "Regele a murit! Trăiască Regele!" Ziarul îl plângea în același timp pe Ferdinand de povara grea ce avea să îi stea pe umeri.¹⁴⁵ Venirea lui Ferdinand pe tronul României (la 30 septembrie 1914) nu era de bun augur pentru Nicolae Filipescu datorită faptului că cei doi aproape că se dușmăneau.

În 26 octombrie 1914 mai multe personalități politice și culturale se întâlnesc acasă la Ion Cantacuzino unde Nicolae Filipescu propune constituirea unei organizații care avea menirea să pună presiune pe guvern și să îl determine să treacă la acțiune.¹⁴⁶ În actul ce consfințează constituirea organizației ce purta numele de "Acțiunea Națională" (scris din câte se pare chiar de Nicolae Filipescu) se specificau următoarele: "Subsemnații, ne legăm în fața țerii să ducem o imediată acțiune națională până la realizarea deplină a idealului neamului românesc."¹⁴⁷ Urmău apoi un număr de 13 semnături. S-a întocmit pe loc și un comitet al "Acțiunii Naționale" în documentul căruia se specificau următoarele lucruri: "Ca Români suntem mândrii că ne-ați concretizat gândurile și sentimentele naționale și ați luat hotărârea începerii unei mișcări pentru intrarea noastră în acțiune. Observând de timpuriu că se face o propagandă nemțească și ungurească în țară în dauna aspirațiilor noastre Naționale, am alcătuit un comitet larg cu scopul de a împiedica și de a combate pe toate căile această îndrăzneață acțiune...aderăm cu tot cugetul și tot sufletul nostru la "Acțiunea Națională" și vă rugăm să ne considerați alături de voi ca să luptăm cu toții pentru realizarea idealului nostru."¹⁴⁸ În acest document se făcea referire directă la regele Ferdinand care ar fi dorit o acțiune războinică alături de Germania, țara sa de proveniență. "Acțiunea Națională" se angaja astfel să facă cunoscute ideile sale întregii opinii publice, să îi facă cunoscute interesele naționale și astfel cu ajutorul ei să pună presiune pe guvern și regele Ferdinand.

Prima întrunire a Acțiunii Naționale va avea loc la 23 noiembrie la sala Dacia, prilej pentru Nicolae Filipescu de a rosti un discurs în care îndemna guvernul la luptă alături de Franța, Anglia și Rusia a căror victorie colectivă ar fi adus României încă 4.500.000 de români și anexarea a 6.000.000 de locuitori dacă socotim și celelalte naționalități. Neutralitatea era exclusă. În cazul în care Puterile Centrale ar fi câștigat războiul, răzburarea lor asupra României ar fi fost mare. Singura soluție era în opinia

¹⁴⁵ *Regele a murit! Trăiască Regele!*, în „Acțiunea”, nr. 3386, anul XIII, 1914.

¹⁴⁶ Ion Bulei, *Arcul așteptării...*, p. 135.

¹⁴⁷ B.A.R., Secția de manuscrise, „Legământul Acțiunii Naționale”, cota A 1653.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

sa lupta alături de Antanta. Odată lămurită problema alianței mai rămânea cea a momentului când România urma să intre în acțiune. Nicolae Filipescu dorea ca acest lucru să se petreacă cât mai repede. Considera cea mai mare lașitate din partea României să lase Serbia să fie zdrobită total. În felul acesta România s-ar fi aflat încercuită, pierzând accesul către restul lumii, iar aprovizionările pentru armată ar fi fost tăiate. Atrage atenția și asupra românilor din Austro-Ungaria care erau nevoiți “*să intre în foc pentru o cauză în contra cauzei lor naționale.*”¹⁴⁹ În 26 ianuarie 1915 el declara într-un interviu acordat ziarului maghiar “A. Nap” că nu credea că neutralitatea va fi menținută multă vreme exprimându-și totodată credința în triumful principiului naționalităților, spunând că oricare ar fi deznodământul războiului, acesta va înregistra noi succese.¹⁵⁰ Era mai mult o poziție diplomatică luată de Nicolae Filipescu, acesta ferindu-se să declare pe față ceea ce credea, dar dădea totuși de înțeles că România viza anexarea Ardealului.

La 15 februarie Nicolae Filipescu rostește un nou discurs la sala “Dacia” după ce înaintea sa vorbise Octavian Goga. Nicolae Filipescu se adresează direct regelui Ferdinand căruia nu-i cerea “*nici bogăția și înflorirea din timpul lui Petru Rareș, nici iscusința diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu, ci vitejia*”. El era trimisul lui Dumnezeu pentru a îndeplini visul unui neam și îi face apoi celebra urare : “*De aceea mărirea ce ți-o urăm, Sire, este: Să te încoronezi în Alba-Iulia sau să mori pe câmpia de la Turda*” Dacă nu îndeplinea idealul național, Nicolae Filipescu se temea că “*nici praf nu se va alege de Țară și de Dinastie*”.¹⁵¹

O lună mai târziu cu prilejul unei întruniri de la Iași Nicolae Filipescu rostește poate cel mai frumos discurs al său, chemând pe toți la luptă și atrăgând atenția asupra celor care nu cunoșteau realitățile din Transilvania. Face trimitere apoi la P.N.L. și la membrii săi care doar tranzitau Transilvania atunci când trenul îi ducea la Paris, fără a cunoaște realitățile de acolo, iar idealul național pălea în fața celui de partid, vorbind despre “*apostolii curajoși ai prudenței, secii care-și acopereau nulitatea cu aere grave de diplomați, alături de simbriașii legațiunilor străine*”. Își îndreaptă apoi privirea asupra afaceriștilor care în acea perioadă, fie că erau petroliști sau agricultori exportau benzină care însemna muniție pentru adversari, sau grâu când fiecare kilogram însemna poate “*un vrajmaș mai mult și un fiu sau un frate mai puțin*”. Vin apoi la rând cei care o țineau tot în distracții și

¹⁴⁹ N. Filipescu, *Pentru Romania mare, cuvântări din războiu 1914-1916*, Biblioteca Epopeea Neamului, 1925, pp. 12-17.

¹⁵⁰ *Note și însemnări zilnice, în „Democrația”, anul III, nr. 4, 1915, p. 184.*

¹⁵¹ *Ibidem*, pp. 24-26.

petreceri: *“Teatrele sunt pline, cinematografele ticsite. Aci un măscăriciu îți cântă cuplete imbecile stârnind entuziasmul cu intrăm sau nu intrăm. La o serbare în folosul unui cerc sportiv din București se plătea 120 de lei loja și locuri nu se mai găseau. În vremea aceasta românii din Transilvania mor de foame. Refugiații ardeleni dorm prin tufișuriile șoselei Kisselef”*. Înfațișează apoi ororile războiului cu potopul de foc, mormanele de morți atât de înalte încât împiedică vederea și duhoarea cadavrelor în descompunere. Acesta era însă prețul ce trebuia plătit pentru idealul național, pentru cucerirea Ardealului, căci spunea el regatul nu însemna nimic fără Ardeal. *”Arătați această figură schiloadă unui copil de șapte ani și întrebați-l ce lipsește României ? El cu mâna lui agiamie va trage linia ce împlinește cercul.*¹⁵² În acest discurs Nicolae Filipescu aduce tot talentul său oratoric și toată sensibilitatea sufletească de care dispunea pentru a stârni conștiința națională în inimile celor prezenți la întrunire. E lesne de înțeles ce trebuie să fi simțit cei care se aflau în acea zi la Iași și îl ascultau din moment ce discursul provoacă emoții profunde și astăzi.

Ca urmare a ofensivei armatei a XI-a germane condusă de Makensen și împreună cu armata a-IV-a austriacă este spart frontul de la Gorlice. Datorită evenimentelor defavorabile de pe front la București și Petersburg se reiau tratativele intrate în impas. La 19 mai 1915 Poklewski (însărcinatul rus cu afaceri externe la București primește ordine de la Sazonov (ministru al afacerilor externe) să ia legătura cu liderii partidelor importante pentru a face presiuni asupra lui Ionel Brătianu. Negocierile vor fi însă greoaie și din cauza intransigenței guvernului rus. Nicolae Filipescu îi va transmite ministrului de externe francez Blondel, că nu înțelege de ce Antanta este așa de reticentă în a semna cu România un tratat de alianță în care să îi acorde acesteia un drept al ei și o frontieră necesară securității sale, mai adaugă el că recentele dezastre ale armatei rusești fac misiunea sa de a convinge guvernul Brătianu să semneze o alianță cu Antanta și mai grea.¹⁵³

După ocuparea Lembergului de către ruși Nicolae Filipescu elaborează un studiu strategic cu privire la intrarea României în război analizând așadar momentul în care a avut loc bătălia de la Marna și luarea Lembergului de către armata rusă. Acest moment era considerat de el drept unul extrem de favorabil pentru intrarea României în război. El ține să precizeze faptul că prin atitudinea sa, nu dorea să bage țara în război datorită gustului său dezvoltat pentru aventuri și explică punct cu punct operațiunea ce trebuia executată de armata română. Considera că odată intrată în război

¹⁵² *Ibidem*, pp. 32-40.

¹⁵³ Ion Bulei, *Arcul așteptării...*, pp. 208-209.

România avea ca obiective ocuparea Ardealului. În cadrul acestei operațiuni el considerând că nu vor interveni probleme, populația civilă și militară în marea ei majoritate fiind de acord cu stăpânirea română ba chiar ar fi înlesnito. Analizează apoi durata mobilizării, 17 zile iuțeala de marș, 60-80 de km. în 4 zile, după 3 zile de marș urma o zi de repaus, traversarea munților 5 zile, înaintarea din valea Oltului în valea Mureșului 13 zile. Presupunând că la 23 august armata romană s-ar fi mobilizat ar fi ajuns la 27 septembrie în valea Mureșului în timp ce francezii ar fi oprit ofensiva germană și lucrurile s-ar fi stabilizat pe linia Nieuport – Ypres – Lille – Soissons – Reims – Verdun; pe frontul sârbesc, sârbii avansau, trupele cele mai înaintate ajungând la Sarajevo, iar pe frontul oriental rușii se retrăseseră până în regiunea Suvolki.¹⁵⁴ Previziunile lui Nicolae Filipescu însă aveau să nu se adeverească. Acest studiu al său nu este făcut în necunoaștință de cauză Nicolae Filipescu deținuse în trecut funcția de ministru de război, dar el era și membru al armatei române, era căpitan de cavalerie în rezervă. Prezintă apoi o statistică a românilor ce erau nevoiți să lupte pentru Austro-Ungaria. Populația Austro-Ungariei număra la acea dată în jur de 51.390.000 de locuitori, din care 20.744.000 se aflau pe teritoriul Ungariei. Armata Austro-Ungariei pe timp de pace număra circa 415.000 de soldați, iar în caz de război aceasta depășea 2.000.000 de soldați. Românii din monarhia austro-ungară erau în număr de circa 4.000.000, adică 8% din totalul populației. Din acești 4.000.000, pe teritoriul Transilvaniei viețuiau 3.500.000, iar în Bucovina erau 300.000. Ceea ce îl mârșea foarte tare pe Nicolae Filipescu era raportul între numărul românilor ce locuiau în Austro-Ungaria și numărul soldaților români recrutați să lupte pe front, aceștia fiind recunoscuți pentru tenacitatea lor. Mobilizarea din 1914 a chemat sub arme între 250.000 și 300.000 de români. În total cu toate categoriile de vârstă inclusiv cu contingentul de bărbați între 43 și 50 de ani s-a ajuns la un număr de 536.000 de soldați români. Românii ajungeau să fie recrutați în număr atât de mare datorită faptului că ei nu erau nici funcționari de stat și nici în administrațiile județene, Deci aceștia nu puteau invoca în nici un fel scutirea din partea miliției pentru că nu erau indispensabili.¹⁵⁵

Următorul pas important în lupta dusă de Nicolae Filipescu pentru realizarea idealului național îl reprezintă seara zilei de 17 septembrie 1915 atunci când ia ființă o nouă organizație în acest scop și anume “Federația Unionistă”. Organ care se compunea conform programului din: Partidul Conservator al lui Nicolae Filipescu, Partidul Conservator-Democrat al lui

¹⁵⁴ Nicolae Filipescu, *Momentul de la Lemberg. Studiu strategic*. București, 1915, pp. 4-5.

¹⁵⁵ *Ibidem*, pp. 13-16.

Take Ionescu, Liga pentru Unitatea Națională dar și din români ardeleni și bucovineni refugiați în țară. Programul adoptat de comitetele executive ale celor două partide suna în felul următor: *“Toată suflarea românească concluzionând să fie conștientă de vremurile prin care Europa și țara trec vor acționa imediat spre realizarea idealului național. Pilda unioniștilor de la 1857 trebuie să stea deasupra tuturor”*. Nicolae Filipescu va fi numit președinte, cât și delegat, din partea grupării politice pe care o conducea, în comitetul organului în cauză.¹⁵⁶ Acesta va influența, în aceste condiții, cu temperamentul său organismul nou înființat. Inițiatorii demersului își propuneau să sprijine guvernul, dacă acesta ar fi luptat pentru înfăptuirea idealului național, iar de nu, ar fi urmat să preia chiar el puterea. Comitetul Federației Unioniste era format din unsprezece membrii. Între aceștia distingându-se, pe lângă Nicolae Filipescu, personalități ca: Barbu Ștefănescu Delavrancea, Take Ionescu, C. Olănescu sau Octavian Goga.¹⁵⁷ Dorința de preluare a puterii executive era una cât se poate de fantezistă. E foarte greu de spus dacă acest organism ar fi putut înlocui guvernul condus de Ionel Brătianu.

Despre colaborarea celor două partide rivale Take Ionescu avea să afirme în 1917 la Iași următoarele: *“viața canibalică dintre partide a fost curmată în august 1914 pentru că venise o chestiune care stătea deasupra trecutului, prezentului și viitorului orcăruia dintre noi”*.¹⁵⁸ Așadar cei doi lideri politici îngropaseră securea războiului dinainte de constituirea “Federației Unioniste”, de atunci când cei doi vor elabora împreună acel program politic de reforme pentru România Mare, lăsând deoparte toate rivalitățile politice și personale. Iată cum pentru Nicolae Filipescu, Take Ionescu nu mai era acel personaj căruia într-o întrunire publică îi făcea un portret ce scotea în evidență un Take Ionescu scamator care se juca de-a politica despre care am vorbit în primul capitol, fiind capabil acum să dea mâna cu el și să lupte împreună pentru același țel. Prima întrunire a “Federației Unioniste” va avea loc la 7 octombrie 1915, prilej cu care Nicolae Filipescu va rosti o cuvântare în care dorea să trezească românii prezenți acolo să îl asculte spiritul de luptă, atragând atenția asupra coaliției balcanice ce ar fi putut să se constituie împotriva României, strângând-o ca într-un clește. Vinovat de această coaliție se făcea în opinia sa guvernul. Nu omite din această ecuație nici pasivitatea opiniei publice. Guvernul se făcea vinovat pentru că scăpase o altă ocazie favorabilă după momentul

¹⁵⁶ *Fapte și documente*, în „Democrația”, anul III, nr. 13, 1915, p. 590.

¹⁵⁷ *Federația Unionistă*, în „Tribuna”, anul I, nr. 28, 1915, pp. 489-490.

¹⁵⁸ Romulus Seișanu, Take Ionescu. *Viața și opera sa – copilăria și tinerețea – viața intimă – bărbatul de stat – oratorul, ziaristul, avocatul*, București, Editura ziarului Universul Societate anonimă, 1930, pp. 252.

Lembergului de a intra în război, data intrării Italiei în război era considerată de Nicolae Filipescu una la fel de favorabilă pentru România, trecând apoi la analizarea arsenalului de muniție de care dispunea România la acea dată, arsenal care, spunea el, i-ar fi permis intrarea în război.¹⁵⁹ Analiza sa în acest sens se va dovedi una departe de adevăr, după începerea războiului se vor vedea lipsuri profunde în acest arsenal. E adevărat însă că Nicolae Filipescu în perioada în care s-a aflat în fruntea ministerului de război a dorit să înzestreze cât mai bine armata, dar s-a lovit de mai multe obstacole în realizarea acțiunilor sale. Cu toate acestea el a reușit unele achiziții de armament dar până la a o dota corespunzător pentru o bună mobilizare era cale lungă. Vorbește apoi despre cazuri concrete de corupție la Ministerul de Război, venind cu cifre, numere de adrese și pasaje din corespondența ministrului de război.¹⁶⁰ Nicolae Filipescu ca fost ministru de război mai păstra legături bune cu unii oameni din minister, dar informațiile sale se vor dovedi neactuale și incomplete. Astfel timp de 10 numere ziarul “Viitorul” (organ guvernamental) îi va răspunde concret la fiecare punct în parte polemizând dur cu “Epoca”, iar la 10 octombrie guvernul va da un comunicat prin care specifica faptul că până în acel moment nu a văzut în opoziție o dorință clară de a se răsturna guvernul, acum prin persoana lui Nicolae Filipescu această intenție era exprimată foarte clar.¹⁶¹

Duminică 11 octombrie 1915 are loc o mare întrunire publică la sala Dacia. Această manifestație întrece cu mult orice așteptare prin numărul oamenilor prezenți în sală dar și afară. (circa 15.000 de oameni după unele surse), prin amploarea defilării și a violențelor care se iscă la un moment dat între manifestanți și armată. Guvernul ia măsuri de sporire a securității la Palatul Regal precum și la legațiile Germaniei și Austro-Ungariei. În momentul în care mulțimea ajunge la clubul conservator al lui Alexandru Marghiloman se cântă un marș funebru și se aruncă cu pietre spărgându-se geamurile și deteriorându-se serios fațada clădirii. Asta după ce, nu se știe de unde mulțimii i se adăugaseră câțiva instrumentiști care încep să cânte Hora Unirii. Manifestația se termină în fața locuinței lui Nicolae Filipescu din strada Scaune Nr. 26, unde mulțimea intonează Marseilleza, iar alte grupuri merg la legațiile Antantei din capitală, apoi lumea se împrăștie.¹⁶² Atitudinea francofilă foarte bine știută a lui Nicolae Filipescu va contribui substanțial la întreținerea unor relații diplomatice foarte bune cu această mare putere a lumii la acea vreme. La începutul anului 1912 Nicolae Filipescu înlesnește

¹⁵⁹ Nicolae Filipescu, *Pentru România mare*, pp. 60-61.

¹⁶⁰ *Ibidem*, pp. 62-74.

¹⁶¹ Ion Bulei, *Arcul așteptării....*, pp. 251-252.

¹⁶² *Ibidem*, p. 254.

împreună cu atașatul militar francez un prim acord ce prevedea furnizarea de armament pentru România de către o uzină franceză. Acordul se va semna la 21 februarie 1912 între guvernul român și Uzinele Creusot și prevedea livrarea de baterii de artilerie către România în valoare de 2.418.328 franci. Grupul industrial Krupp a făcut tot efortul ca să scufunde această afacere însă ea s-a realizat în cele din urmă datorită eforturilor celor doi și în special efortului lui Nicolae Filipescu. Acordul, este adevărat, nu reprezintă o mare importanță din punct de vedere al cifrei de afaceri și nici al ponderii sale priviind relațiile comerciale române, însă are o mare însemnatate politică, realizându-se astfel o breșă în monopolul german în privința aprovizionării României cu armament.¹⁶³

Despre grandioasa manifestație din 11 octombrie, revista „Democrația”, revista cercului de studii al P.N.L nota că *“cu toate sforțările lui Nicolae Filipescu, la întrunire nu au putut fi atrași cei din mahalale, participând doar un număr de persoane din apropierea sa și a lui Take Ionescu, precum și un număr însemnat de votanți politici din provincie”*. Revista notează, că din balconul Clubului Partidului Conservator Nicolae Filipescu a rostit un discurs după ce înaintea sa vorbise Octavian Goga, revista semnaleză de altfel atacul lui Nicolae Filipescu la adresa primului-ministru care era catalogat de acesta drept mizerabil (I.I.C.Brătianu). Manifestanții, după ce s-au desfășurat zgomotos și violent la cluburile partidului conservator condus de Alexandru Marghiloman, dar și al celui liberal, au ajuns și la Legația Rusă, unde ar fi făcut acelasi lucru.¹⁶⁴ E greu de înțeles cum ar fi putut manifestații să arunce cu pietre în geamurile de la clădirea Legației Ruse din moment ce aceștia manifestau pentru intrarea României în război alături de Antanta, alianță militară din care Rusia se știa că făcea parte. Părerea revistei liberale în această problemă este una cât se poate de subiectivă, deși autorii articolului subliniază faptul că vor scrie adevărul despre manifestație (*“ca niște cronicari imparțiali ai vremii ce suntem...”*).

La 15 octombrie 1915 comitetul franco-român de la Paris a adresat un manifest intelectualității române în care specifica următoarele lucruri: *“Franța care a scos spada pentru independența Balcanilor, nu se îndoiește că România se va alătura acolo unde interesele sale, gloria sa și fericirea sa o cheamă”*. Asta după ce la 17 septembrie 1915 un grup de deputați și senatori printre care și Nicolae Filipescu înaintaseră o moțiune prin care îi cereau

¹⁶³ Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al-XX-lea (1900-1916)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975.pp. 18-19.

¹⁶⁴ *Fapte și note, Întrunirea „Federației Unioniste” de Duminică 11 octombrie din sala Dacia, în „Democrația”, anul III, nr. 14, 1915, pp. 654-655.*

primului-ministru I.I.C Brătianu mobilizarea imediată, ca ripostă la intrarea în război a vecinei de la sud Bulgaria.¹⁶⁵ Partea franceză vedea în Nicolae Filipescu omul cel mai potrivit pentru convingerea autorităților române să semneze un tratat de alianță cu Antanta. Ei cunoșteau foarte bine vivacitatea sa și îl recunoșteau ca pe conducătorul opiniei publice române. Până la sfârșitul anului 1915 Nicolae Filipescu împreună cu “Federația Unionistă” vor mai ține întruniri la Brăila și Iași.

Un eveniment cu totul ieșit din normalitate se va petrece la 15 noiembrie 1915 cu prilejul deschiderii sesiunii parlamentare, atunci când se constată că puterea executivă devenise mult mai puternică decât parlamentul, ea dorind pe cât se putea să diminueze valoarea de factor constituțional a parlamentului. Guvernul hotărăște datorită neînțelegerii cu opoziția să nu răspundă la nici o întrebare ce privea politica externă. Se întâmplă acum lucruri care au menirea de a călca în picioare conduita parlamentară. În timp ce regele Ferdinand își citea mesajul în fața celor două corpuri legiuitoare, este întrerupt în dese rânduri de strigăte precum: “Vrem Ardealul!”, “Jos guvernul!”, dar și injurii la adresa Puterilor Centrale. După retragerea regelui se declanșează un mare scandal între opoziție și guvern. Se schimbă vorbe dure. Din acest scandal nu vor lipsi pumnii. Nicolae Filipescu este văzut sărind pe pupitre.¹⁶⁶ Acesta este cu siguranță momentul maxim de neastâmpăr comportamental al lui Nicolae Filipescu, pentru că de data aceasta episodul se petrece în parlament și nu la întrunirile publice sau la congresele Partidului Conservator. Acum el se desfășoară grosolan în interiorul instituției supreme a statului, acolo unde era trimis de cei care prin votul lor îi acordaseră încrederea. La Senat Nicolae Filipescu cere cu insistență dosare de la Ministerul de Război priviind echipamentele corpurilor de armată, dar și dosarul priviind cumpărarea fabricii “Blau-Gaz” de către minister. I.I.C.Brătianu va refuza să îi dea lui Nicolae Filipescu dosarele cerute (cu excepția afacerii Blau-Gaz), primul-ministru dorind astfel să protejeze corpul ofițeresc și armata de bănuieli de corupție.¹⁶⁷ Acest fapt nu împiedică opoziția să facă ea însăși o dezbatere pe tema politicii externe și a realizării idealului național la care va lua cuvântul și Nicolae Filipescu, însă fără succes, el fiind departe de așteptări.¹⁶⁸ Dacă despre discursul rostit de el în 15 martie 1915 la Iași s-a spus pe bună dreptate că a fost unul de excepție (poate cel mai bun discurs al său), acest discurs poate fi

¹⁶⁵ Vasile Vesa, *op. cit.*, p. 134.

¹⁶⁶ Ion Bulei, *Arcul așteptării...*, pp. 261-262.

¹⁶⁷ *Ibidem*, pp. 264-266.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 266-268.

plasat cu usurință la polul opus. Nimic din pasiunea devoratoare care îl stăpânea pe Nicolae Filipescu nu s-a regăsit în acest discurs.

În lunile februarie și martie ale anului 1916 Nicolae Filipescu va efectua o vizită în Rusia. Acesta merge în Rusia la inițiativa țarului, care îl cunoștea drept cel mai radical antantist din România. Vizita sa va fi făcută însă cu acordul regelui, căpătând astfel un caracter oficial. Înainte de a pleca el va face o vizită la Palatul Regal unde va sta de vorbă cu Regina Maria. Până să viziteze Palatul Regal acesta avusese o întrevedere și cu I.I.C. Brătianu. Iată cum Nicolae Filipescu trece din nou peste rivalitățile politice pentru a se pune la masa discuțiilor față în față cu omul pe care îl contestase cel mai tare în ultima vreme. I.I.C. Brătianu dorea ca prin vizita lui Nicolae Filipescu la Petersburg acesta să contribuie în acest fel la diminuarea resentimentelor și pornirilor la adresa României din cadrul unor cercuri din apropierea țarului. Pretextul pentru pătrunderea sa în cercurile cele mai intime de la curtea țarului îl vor reprezenta scrisorile reginei Maria către sora sa marea ducesă Kiril, dar și alte rude din familia regală pe care Nicolae Filipescu urma să le ducă. La 1 martie Nicolae Filipescu este primit de țarul Nicolae al-II-lea, iar pe 2 martie va avea o întrevedere cu ministrul afacerilor externe Sazonov.¹⁶⁹ Nicolae Filipescu va vizita și frontul rus precum și cartierul general al generalului Alexiev. În urma întrevederii cu țarul Nicolae al-II-lea și Sazonov, Nicolae Filipescu va obține făgăduiala unei armate de 250.000 de soldați pentru apărarea Dobrogei în cazul unui atac bulgar. Până la urmă Rusia va trimite doar un corp expediționar de 50.000 de soldați sub comanda generalului Zaiancicovsky.¹⁷⁰ Se remarcă de această dată latura diplomatică a lui Nicolae Filipescu. Mai ales la întâlnirea cu Sazonov el nu va ieși din generalități conform spuselor lui Paleologue. Cei ce credeau că la Petersburg Nicolae Filipescu se va comporta la fel ca în întrunirile publice din capitala României se vor înșela, el dovedindu-se de această dată un diplomat bine instruit și reținut în afirmații.¹⁷¹

La 6 iunie Nicolae Filipescu comentează victoriile rusești spunând că odată cu eșecurile armatei austriece se amplifică și mai tare tensiunea dintre austrieci și germani, cei din urmă fiind nevoiți să redreseze corabia. Întrebarea pe care și-o pune însă Nicolae Filipescu este dacă primul ministru I.I.C. Brătianu își va da seama de acest fapt. Îi comunică lui N. Polizu Micșunești că dacă I.I.C.Brătianu dorea realizarea unui guvern de uniune națională el va fi de acord ca din partidul său un om să meargă în guvern.¹⁷²

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 291.

¹⁷⁰ C. Nicolau Stroiștei, *Nicolae Filipescu, patriotul, omul politic*, Lugoj, 1915, p. 17.

¹⁷¹ Ion Bulei, *Arcul așteptării...*, p. 292.

¹⁷² Ion Bulei, *1916, zile de vară*, București, Editura Eminescu, 1987., pp. 61-65.

De altfel la 14 iunie 1916 ziarul lui Nicolae Filipescu și officiosul Partidului Conservator „Epoca” titra pe prima pagină: „*Guvern al tuturor românilor patrioți și cinstiți pentru realizarea unității neamului*”.¹⁷³ Consiliul de miniștrii discută la 24 iunie 1916 despre problema intrării României în război. Toți miniștrii vor fi de acord ca România să intre în război. Ministrul de finanțe Em. Costinescu îi cere în plus pimului-ministru ca din guvern să facă parte și Nicolae Filipescu.¹⁷⁴ Era cunoscut faptul că cei doi erau foarte buni prieteni, iar Em. Costinescu nu era chiar un supus al lui I.I.C. Brătianu cei doi disputându-și într-un fel șefia partidului după ce D.A. Sturdza nu va mai conduce partidul.

Ultima manifestație a „Federației Unioniste”, a antantofililor va avea loc la 1 iulie 1916 în capitală. Nicolae Filipescu se lansează acum într-un atac dur la adresa P.N.L. și a șefului acestuia I.I.C. Brătianu pe care îl acuză de lașitate. Problema intrării României în război era pentru el rezolvată. Ce nu era rezolvat erau condițiile în care aceasta urma să se producă. Continuă să aducă acuzații guvernului făcându-l vinovat de abuzuri și contrabandă. Mai mult decât atât, Nicolae Filipescu face o declarație războinică la adresa primului-ministru: „*Cu prima ocazie în care mă voi întâlni cu el la Senat îl voi opri și îl voi azvârli afară*”. În final cere de la Majestatea Sa Regele Ferdinand să dea românilor „*uniunea sacră*”. Seara la clubul conservatorilor filipescani se va realiza fuziunea partidului de sub conducerea sa cu cel al lui Take Ionescu, dorindu-se astfel formarea unui partid puternic care să vegheze atent asupra activității guvernului și dacă era cazul chiar să preia puterea.¹⁷⁵

Tot în „Epoca” de această dată în numărul din 10 iulie 1916 ziarul pune tunurile într-un limbaj extrem de dur pe presa liberală care în opinia sa „*chelălăie de o săptămână ca o javră scuturată și hărțuită de un dulău în timp ce șeful ei a plecat să doarmă la Florica*”.¹⁷⁶ Chiar dacă nu este semnat de Nicolae Filipescu acest articol nu pare a fi străin de el. În această perioadă ziarul este și unul puternic antiaustriac, în fiecare număr al său, la rubrica „*războiul în caricatură*”, armata austriacă și în special ofițerii acesteia fiind caricaturizați.

Întru-un alt număr al ziarului, de această dată semnat de Nicolae Filipescu, acesta analizează efectele ce ar fi putut avea demisia ministrului rus al afacerilor externe Sazonov, în negocierile româno-ruse priviind intrarea României în război. Sazonov era pentru el cel care încheiaese cu

¹⁷³ *Ibidem*, p. 83.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 115.

¹⁷⁵ *Ibidem*, pp. 128-130.

¹⁷⁶ Nicolae Filipescu, *Obraz de toval*, în „Epoca”, anul XXIII, nr. 189, 1916.

România în septembrie 1914 faimoasa convenție de neutralitate peste capul Franței și al Angliei și îl considera un prieten al statului român. Bineînțeles că această convenție, spune el, fusese făcută în scopul de a nu lăsa România să se lipească de Puterile Centrale. În final autorul articolului își pune întrebarea, care era atunci pe buzele tuturor filoantantiștilor: „*Oare Rusia, dorește încă participarea României?*”. Este adevărat că încă dinaintea demisiei lui Sazonov negocierile cu Rusia înghețaseră.¹⁷⁷

La 8 august 1916 Nicolae Filipescu trimite o telegramă la Paris ziarului „Le Journal” în care își exprimă convingerea că războiul se va termina indiscutabil cu victoria aliaților și îi roagă pe aceștia să considere România încă de pe atunci printre factorii care vor contribui la încheierea fericită a războiului.¹⁷⁸ Nicolae Filipescu face aceste afirmații convins de faptul că se apropia cu rapiditate un nou Consiliu de Coroană care să consființească intrarea României în război. Acesta susținea aceste lucruri pe bună dreptate. La nici o săptămână după trimiterea telegramei regele Ferdinand va convoca un Consiliu de Coroana la Palatul Cotroceni în ziua de 14 august, eveniment la care Nicolae Filipescu va fi prezent.

Consiliul de Coroana de la Palatul Cotroceni va începe la ora zece, iar Nicolae Filipescu va lua cuvântul adânc emoționat, preamărind providența și mărturisind că Partidul Conservator a gotărât încă din toamna anului 1914 ca România să intre în război alături de Antanta, Alexandru Marghiloman venind la el să îi spună că I.I.C. Brătianu era pe punctul de a semna o înțelegere cu Rusia. Mai mult decât atât chiar el îl sfătuisese să o facă (el, Alexandru Marghiloman). Faptul că Alexandru Marghiloman s-a răzgândit între timp a făcut, spune Nicolae Filipescu, ca partidul să se dezică de el. Totodată, în finalul intervenției sale Nicolae Filipescu, făgăduiește primului-ministru, că Partidul Conservator își va da necondiționat concursul său.¹⁷⁹ Iată cum Nicolae Filipescu nu se poate abține nici acum să nu îl înțepe pe Alexandru Marghiloman, acuzându-l de jocul său dublu pe care îl practicase. El de altfel își va exprima indignarea la consiliu în legătură cu alianța cu Rusia, acesta apropiindu-se de Puterile Centrale la fel ca și P.P. Carp (care se retrăsese din viața publică la moșia sa de la Țibănești din județul Vaslui de unde va scoate un ziar antirus „Moldova”, însă cu impact foarte scăzut printre cititori) datorită atitudinii sale antiruse. Cei doi se temeau ca nu cumva după sfârșitul războiului România să fie acaparată de Rusia, ale cărei tendințe expansioniste îi înspăimânta pe cei doi.

¹⁷⁷ Nicolae Filipescu, *România și demisia d-lui Sazonoff*, în „Epoca”, anul, XVII, nr. 193, 1916.

¹⁷⁸ *O telegramă a d-lui Filipescu*, în „Epoca”, anul XXIII, nr. 221, 1916.

¹⁷⁹ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol. III, p. 11.

Odată țara intrată în război se constată neajunsurile pe care armata română le avea. Constantin Argetoianu susținea că armata română avea în dotare și 70.000 de puști Henry Martini rămase din războiul de independență, puști însă fără repetiție. Folosirea acestor puști ar fi fost în opinia sa o crimă. Crima s-a produs la Turtucaia atunci când ele au fost puse în mâinile soldaților români de către autorități.¹⁸⁰ Referitor la armata română același Constantin Argetoianu spunea că: „*Nicolae Filipescu nu se putea consola cu rușinea și nepregătirea ei, plângând ca un copil. Parcă regreta toate eforturile sale pentru intrarea în război*”.¹⁸¹

Moartea lui Nicolae Filipescu

Nicolae Filipescu s-a luptat de-a lungul vieții sale cu o afecțiune a inimii, care începând cu 1914 se va agrava din ce în ce mai tare. În 1910 acesta îi scrie lui Titu Maiorescu o scrisoare de la Paris, acolo unde își îngrijea sănătatea, spunându-i că se afla sub tratament la doctorul Laniowski precum și la un alt specialist care după tratament urma să îi facă o operație în cazul în care problemele de respirație nu vor fi rezolvate.¹⁸² Este puțin probabil ca această întâmplare să fi contribuit într-o proporție semnificativă la moartea sa prematură.

În momentul atentatului de la Sarajevo Nicolae Filipescu se afla în străinătate unde de asemeni avea grijă de sănătatea sa.¹⁸³ Atunci când ajunge la șefia Partidului Conservator începe pentru el și declinul fizic, boala de inimă teribilă avea să îl macine. Deși era conștient de acest lucru, nu vorbea despre el ca să nu își piardă curajul și încrederea în puterea sa de luptă.¹⁸⁴ După întoarcerea din Rusia boala va avansa și mai tare. La sfârșitul lunii iunie Nicolae Filipescu se va afla la Călimănești, stațiune aleasă de el pentru altitudinea mijlocie la care se situa, inima sa neputând să mai reziste la altitudini mari cum era cea de la Sinaia, unde acesta poseda o vilă.¹⁸⁵ Moartea sa era inevitabilă, iar înfrângerea de la Turtucaia va fi trenul care o va aduce. Nu mai avea puterea să critice pe cei care băgaseră țara nepregătită în război. Dădea senzația ca va duce cu el în mormânt visul pentru care trăise ultimii săi ani. Spunea apropiaților că vor veni vremuri mai bune atât pentru el cât și pentru țara, dar nu părea foarte convins de aceste lucruri.¹⁸⁶

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 27.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁸² B.A.R., Secția de manuscrise, *Corepondența lui Filipescu Nicolae către Titu Maiorescu*, cota S34(1)-(30)/XIII.

¹⁸³ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol. III, p. 109.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 194.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 222.

¹⁸⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 45.

La 30 septembrie 1916, ora șapte seara inima bonavă a lui Nicolae Filipescu va înceta să mai bată, la vârsta de 54 de ani. În momentul morții acesta se afla în casa sa din strada Scaune Nr. 26. Decesul său va fi înregistrat la Oficiul Stării Civile al Primăriei Comunei București la data de 1 octombrie 1916.¹⁸⁷ Ziarul său „Epoca” va înștiința la 2 octombrie cu adâncă tristețe pe cititorii săi de moartea sa. Totodată ziarul anuță faptul că înmormântarea va avea loc chiar în acea zi la cimitirul Bellu (Șerban Vodă), după ce slujba religioasă va fi efectuată la domiciliul său din strada Scaune.¹⁸⁸

A doua zi ziarul prezintă cea ce spuneau alte gazete despre moartea lui Nicolae Filipescu. „Independența română” scria că „*Nicolae Filipescu moare în ajunul marelui vis național pentru care el a cheltuit tot ce viața sa impetuoasă-neștiutoare de odihnă îi lăsase ca forțe*.” „Steagul” elogiază pe „*omul de luptă și curaj*”, iar „Adevărul” îl descrie ca pe una dintre cele mai „*interesante expresiuni ale influenței occidentale asupra boierului român*”. Au ținut discursuri la funeraliile sale printre alții Mihail Cantacuzino și Take Ionescu.¹⁸⁹ Despre el Octavian Goga afirma mai târziu: „*Omul care va căuta să scrie cândva și să analizeze această viață zbuciumată, nu va avea lucru greu de făcut, fiindcă în personalitatea lui Filipescu sunt numai linii drepte, fără cotituri*”.¹⁹⁰ Așadar Nicolae Filipescu moare la fel ca și Barbu Ștefănescu Delavrancea fără a prinde desăvârșirea idealului național, la înălțarea căruia el însuși contribuise din plin prin activitatea sa politică, demoralizat de acțiunile militare românești de pe front. Va fi decorat post-mortem de către regele Ferdinand cu „Marea cruce a ordinului Coroana României” și va fi de asemeni decorat cu onorul de „Comandor al ordinului Carol I”.¹⁹¹

Summary

The most important part of Nicolae Filipescu's political life is the one connected with his efforts aimed at uniting the three Romanian provinces/ Wallachia, Moldavia and Transylvania. He died before his ideals have become reality. He was decorated post mortem by king Ferdinand.

¹⁸⁷ B.A.R., Secția de manuscrise, *Fondul Nicolae Filipescu, Act de deces*, cota A 3403(a-d).

¹⁸⁸ *Filipescu e mort*, în „Epoca”, anul XXIII, nr. 273, 1916.

¹⁸⁹ *Cum este plâns Filipescu. Ce spun partidele politice și presa de moartea ilustrului român*, în „Epoca”, anul XXIII, nr. 274, 1916.

¹⁹⁰ Neculai I. Staicu-Buciumeni, *op. cit.*, p. 18.

¹⁹¹ B.A.R., Secția de manuscrise, *Fondul Nicolae Filipescu, Act de deces*, cota A 3403 (a-d).